

דַרְכָא

DARCA SCHOOLS

מְדַרְיָךְ לַמּוֹרָה

קְלִפֵי צְמִיחָה וְהַתְּבוֹנָנוֹת

שִׁיחַ חֲבָרִים וּמִשְׁפָּחָה בַּחֹדֶשׁ שֶׁבַט

תוכן עניינים

א. מבוא - "כי האדם עץ השדה"

- השורשים - עבר, מסורת, שורשים משפחתיים ולאומיים.
- הגזע/הענפים - ההווה, הדברים המרכזיים והחשובים לנו בהווה.
- הפירות/הצמרת - העתיד, הדברים שנרצה לשמר ושאותם נרצה לעשות בעתיד.

ב. המשחק (מומלץ בקבוצות של שלושה תלמידים)

- א. המטרה
- ב. חובת קריאת הקלף בפני חברי הקבוצה
- ג. כיצד משחקים באמצעות הקובייה?
- ד. זמן המשחק

ג. מערך שיעור להפעלת ערכת קלפי צמיחה והתבוננות בכיתה

- פתיחה במליאה: 10 דקות
- חלוקה לקבוצות: בין 20 ל- 45 דקות, בהתאם לתכנון הזמן
- פעילות במליאה: 10-15 דקות
- אסיף: 5 דקות

א. מבוא - "כי האדם עץ השדה"

"כי האדם עץ השדה": קיימת הקבלה רבה בין האדם לבין האילן. חלקי העץ והתהליכים העוברים עליו מקבילים לאלו של האדם.

צמיחת האילן היא דרך שורשי החודרים אל מעמקי האדמה ומבקשים מקור מים המְחִיח את העץ. הגזע, ענפי העץ, העלים, הפריחה והפירות נראים לעין, בעוד השורשים טמונים עמוק באדמה ואינם גלויים.

השורשים - עבר, מסורת, שורשים משפחתיים ולאומיים

עיקר האילן נעוץ בשורשיו, הם המזינים אותו, והם אלו המעניקים לו את חוסנו ואת יציבותו. לולא היו השורשים חזקים, הייתה באה הרוח ועוקרתו. בדומה לעץ, גם האדם חייב להיות קשור לשורשיו האישיים והלאומיים. העץ מחובר לקרקע; אלמלא חיבורו אל מקורות היניקה, הוא היה מאבד את זהותו. כך גם האדם: הוא מחובר לזהות שלו רק אם הוא מחובר אל מקורותיו.

ערכת הקלפים בקבוצת השורשים נוגעת בשאלות הקשורות לשורשי המשפחה - שם המשפחה, השם הפרטי, ניגונים, מסורות ומנהגים מבית ההורים. בעזרת הקלפים התלמידים יבררו גם את התכונות החזקות שלהם, הנטועות באדמה. מעשים ראויים ונאים של אדם מעידים על שורשים עמוקים ועל תכונות נאות העוברות מאב ואם אל הבן ואל הבת. התלמידים ימצאו גם שאלות הנוגעות לשורשים הלאומיים, ליסודות במגילת העצמאות, לחברה הישראלית ולמדינה.

בשיחה מול התלמידים חשוב להדגיש את עיקר המאמצים בשנותיו הראשונות של האדם-השבח השורשים. משורשים איתנים יצמחו בעתיד ענפים ופירות נאים ומשובחים. ייתכן שהעמל המושקע בשורשים לא יורגש בתחילה, אולם בהמשך הצמיחה הוא ייתן את אותותיו.

הגזע/הענפים - ההווה, הדברים המרכזיים והחשובים לנו בהווה

"ענפים רבים ייבלו, ייפלו מעלינו, אך גזענו חי וקיים לעד" (בנימין זאב הרצל). גזע העץ הוא עמוד השדרה. הגזע, שלא כמו השורשים, הוא נראה לעין ויכול לספר לנו על תלותיו של העץ, תנאי גידולו, צורת הגזע, כמות הענפים ועוד. בדומה לגזע העץ, עמוד השדרה של האדם מעיד על דרך גידולו, על תכונותיו, על ההשפעות שספג ועוד.

בערכת הקלפים בקבוצת הגזע/הענפים יעסקו התלמידים בהיבטים הלאומיים, בעמידתו של העם היהודי לאורך ההיסטוריה, בקשר בין הענפים לשורשים באילן, ובדרך הטיפול בשתילים רכים. כפי שענפי העץ מרובים, כך קיימות קהילות בני אדם שונות ומגוונות. כיצד יוצרים אחדות, ובו-זמנית שומרים על ייחודיות? סוגיות נוספות הן שמירה על הטבע, קווי הדמיון בין אדם ואילן, תכונות אופייניות, תכונות שורשיות והקשר של ט"ו בשבט לכינון כנסת ישראל.

הפירות/הצמרת - העתיד, הדברים שנרצה לשמר ושאותם נרצה לעשות בעתיד.

ט"ו בשבט נקבע כראש השנה לכל האילנות. קביעה זו מעוררת תמיהה: מלבד השקדייה המקדימה ללבלב, אין מועד זה מצוין את עונת הפריחה. גם אין זו עונת הפירות או זמן תחילת גשמים, ואף לא תחילת האביב. אם כן, מדוע ט"ו בשבט? התשובה לכך מופיעה

במסכת ראש השנה, דף יד: "הואיל ויצאו רוב גשמי שנה, ועלה השרף באילנות, ונמצאו הפירות חונטים מעתה". כלומר, התאריך נקבע לא בתחילת עונת הגשמים ואף לא בעת הפריחה או בזמן הבשלת הפרי; הוא נקבע לאחר שנספגו הגשמים כראוי ועלה השרף בעץ. העץ נמלא לחלוחית, סם-חיים וחינוניות, וכעת הוא מוכן להוציא את פירותיו. האילנות אצרו בתוכם את יכולתם העתידית לפרוח באביב ובקיץ הממשמשים לבוא. זו הסיבה שט"ו בשבט הוא יום הולדת לעץ - הראייה לעתיד: מאותו יום מונים לו שנה חדשה.

בדומה לעץ כך האדם. כיצד הוא מתכונן לקראת העתיד, מהם חלומותיו, מה הוא רוצה להשאיר לדורות הבאים.

בערכת הקלפים בקבוצת הפירות/צמרת יעסקו התלמידים במסורות שקיבלו מן ההורים ובמסורות שירצו להעביר בעתיד; בהבדל בין שם משפחה הקשור לעבר, לבין השם הפרטי הנוגע לעתיד.

על מה מסתכלים כשעולים לצמרת? על אדם המעורב בין הבריות לעומת אדם שאינו מעורב בין הבריות, בין צדיק כתמר לבין צדיק כארז. כמו כן הקלפים יעסקו בעמל האדם ובתוצאותיו - "הזורעים בדמעה ברינה יקצורו", או "אילן אילן במה אברכך" - ברכות ואיחולים לעתיד. יתקיימו דיונים על שינוי הרגלים, על העמקה וטיפוח תכונות טובות ועל נטיעות לטובת העתיד.

ב. המשחק (מומלץ בקבוצות של שלושה תלמידים)

א. המטרה

מטרת המשחק היא להשלים עצים - סדרות של שלושה קלפים (שרשים-גזע-צמרת). בשפת חג ט"ו בשבט, "לנטוע נטוע", קרי לנטוע כמה שיותר עצים. המשתתף אשר ירכיב את מרב הסדרות של העצים, יוכרז כמנצח. ניתן לקבוע חוקים אחרים, שעל פיהם הזוכה הוא מי שיחזיק בידו את מרב הקלפים.

ב. חובת קריאת הקלף בפני חברי הקבוצה

כל משתתף אשר לוקח קלף, יפעל בדרך הבאה:

- יציג בפני החברים את התמונה המופיעה בקלף.
- יקריא בפני החברים בקבוצה את הציטוט המופיע בקלף שקיבל.
- ישאל אם הם מכירים את שם הכותב, ויקריא להם את מה שנכתב על הדמות.
- יהפוך את הקלף, יקריא או יסביר בלשונו את משמעות הציטוט שקרא.
- יבחר אחת מן השאלות, יקריא אותה בפני החברים, וישיב עליה.

ג. כיצד משחקים באמצעות הקובייה?

הקובייה: בכל חפיסה נמצאת קובייה עשויה מקרטון (יש לחבר את חלקי הקובייה), שעליה מופיעות מספר אפשרויות. על פי תוצאות הטלת הקובייה צריכים המשתתפים לפעול:

- **שורשים** - לוקחים קלף מן הערימה של קלפי שורשים.
- **גזע/ענפים** - לוקחים קלף מן הערימה של קלפי הגזע/ענפים.
- **צמרת/פירות** - לוקחים קלף מן הערימה של קלפי הצמרת/פירות.
- **קטיפ** - קח קלף מחברך (קוטפים קלף מאחד החברים).

- בוחרים משתתף אחד מבין חברי הקבוצה, ומבקשים ממנו קלף אחד מבין שלוש האפשרויות: שורשים, גזע, צמרת.

- אם יש לו את הקלף שביקש, יש לתת אותו למבקש.

- על מקבל הקלף לבצע את מה שנדרש בקלף, כמתואר בסעיף ב.

- אם הקלף אינו נמצא אצל המשתתף שבחר, ממשיכים במשחק.

• **דרכא - בחר את הדרך שלך**, המשתתף בוחר את הדרך (= קלף) לפי רצונו. הכוונה היא שיבחר כל קלף מן הקופה שבו הוא מעוניין (שורשים, גזע, צמרת), ויפעל על פי ההוראות המתוארות בסעיף ב.

• **משימה** - המשתתף לוקח קלף מן ערימת קלפי המשימה ומבצע את המשימה המופיעה בקלף. אם המשימה היא שאלות טריוויה, הוא מעביר את הקלף לאחד מן המשתתפים והוא שואל אותו שאלה אחת מבין הארבע המופיעות בקלף. בעל הקלף יכול לבחור את השאלה מתוך 4 שאלות ולציין את מספר השאלה. אם הוא טעה עליו להחזיר קלף כלשהו לערימת הקלפים. (ניתן להיעזר בשעון חול למדידת זמנים, זמן שעון החול הוא 20 שניות)

ד. זמן המשחק

- מאחר שמשחק זה מאפשר שיח והקשבה, באופן טבעי הוא יארך יותר זמן. ניתן לפעול במשחק זה בהמשכים של מספר שיעורים, ויש להפעיל שיקול דעת בתכנון זמן המשחק.

- אם פועלים על פי הדרך המתוארת שבה מסיימים את כל 36 הקלפים, מומלץ להקדיש למשחק שני שיעורים. במקרה כזה, המנצח יהיה מי שצבר את מרב סדרות העצים (שורש, גזע, צמרת).

- אם מגבילים את המשחק לשיעור אחד, אזי כאשר מחליטים על סיום המשחק, המנצח יהיה מי שצבר את מרב הקלפים בידו.

ג. מערך שיעור להפעלת ערכת קלפי צמיחה והתבוננות בכיתה

• פתיחה - מליאה: 10 דקות

שיחה קצרה על מהות החג ט"ו בשבט והסבר הפסוק "כי האדם עץ האדמה"; מתן רקע על החלוקה המופיעה בקלפים: שורשים / גזע-ענפים / פירות-צמרת כפי שמופיע במבוא לערכה.

• חלוקה לקבוצות: בין 20 ל- 45 דקות, בהתאם לתכנון הזמן

הכיתה מתחלקת לקבוצות בהתאם לכמות הערכות. כל משתתף במשחק מטיל את הקובייה, לוקח את הקלף בתורו ובוחר מן החפיסה קלף, הקשור לסימון שהקובייה מראה. המשתתף מקריא בפני החברים את הציטוט, נעזר במסר העולה מן הטקסט, ומשיב בפני חבריו לשאלה אחת מתוך האפשרויות המופיעות בקלף.

חשוב: בזמן העבודה בקבוצות, המחנכת עוברת בין הקבוצות ומסייעת בהבהרת המשפטים והציטוטים.

ניתן לסיים כאן את השיעור ולעבור לאסיף (השלב האחרון, ראה להלן) או להמשיך את הפעילות כפי שמתואר בשלב הבא.

• פעילות במליאה: 10 עד 15 דקות

כל קבוצה מקבלת אחד מחלקי העץ: שורשים, גזע-ענפים, צמרת-פירות. הקבוצה בוחרת את אחד הקלפים בהתאם לחלוקה שלעיל, דנה בערכים העולים מן הכתוב בקלף ומכינה את דרכי ההצגה בפני המליאה.

• אסיף: 5 דקות

סיכום וחיבור התובנות שעלו מן הערכים ומן השאלות שהופיעו בקלפים.

ניתן להרחיב פעילות זו על ידי שימוש באמצעים דיגיטליים ואפליקציות שונות המסייעות בהעברת השיעור, דיונים על ציטוטים מיוחדים ועוד.

אנו נשמח אם תשתפו אותנו בדרכי ההפעלה שיצרתם לפעילות זו; ניתן לעדכן במייל: meir@darca.org.il

ד. תגובות התלמידים בעקבות השתתפותם במשחק

בכל ערכת קלפים נמצא קלף פותח, המסביר בקצרה את כללי המשחק ומביא קישור לתגובת התלמידים על המשחק.

ה. הערות כלליות

- את קוביית המשחק יש לפרק ולהרכיב לפני כל פעילות.
- ניתן להוציא קלפים מן הערכה, בהתאם לשיקולכם הפדגוגי.
- מומלץ במהלך החודש, לעבור על ציטוטים נבחרים מתוך הקלפים.
- את המשחק ניתן להפעיל בהמשכים.
- ניתן להיעזר בשעון חול למדידת זמנים - זמן שעון החול הוא 20 שניות.

תשובות לקלפי המשימה:

קלף 1: משימה 1: כל תשובה **משימה 2:** חיטה, שעורה, זית, גפן, תאנה, תמר, רימון
משימה 3: אורן, אלון, שיטה, חרוב (אפשר לקבל גם שמות מחמשת המינים) ועוד
משימה 4: כל שיר שמוזכר בו שם עץ או פרי **קלף 2: משימה 1+2+3+4:** כל הצגה
מתקבלת **קלף 3: משימה 1:** א **משימה 2:** ב **משימה 3:** ג **משימה 4:** ד **קלף 4:**
משימה 1: ב **משימה 2:** ב **משימה 3:** ב **משימה 4:** א **קלף 5: משימה 1:** ג **משימה 2:**
ג **משימה 3:** ג **משימה 4:** ג **קלף 6: משימה 1:** יער המלאכים, יער יתיר, יער להב, יער
בן שמן, יער הקדושים, יער ירושלים, יער אודם, יער ביריה, יער חניתה, יער שוויץ ועוד
משימה 2: כפר חיטים, כפר זיתים, לוטם, אלון, בית השיטה, חצב, צאלים, גפן, קרית
ענבים, סביון, בית זית, בית אורן, אשלים, עין ורד ועוד רבים **משימה 3:** זית, רימון (שני
שקל), דקל (עשרה שקלים), חיטה, אתרוג (5 אגורות), שושן (שקל חדש) **משימה 4:**
נעל שורש, כפכף עץ ועוד.

בברכת
חג ט"ו בשבט שמח!

פיתוח וכתבייה: מאיר אביטן | הערות והארות: ד"ר נועם סרי
עיצוב והפקה: אייבי אלבז וענבר שרמן-כבסה